

УДК 339.727.22(477.54)

Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Харківської області

Крамаренко К.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Національна академія Національної гвардії України

Каплун С.О.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Національної гвардії України

У статті обґрунтовано, що прямі іноземні інвестиції є важливим ресурсом для забезпечення простого і розширеного відтворення. Відзначено, що окупність інвестицій у реальний сектор економіки країн Східної Європи є значно вищою, ніж інвестицій у вже розвинуту територію. Розкрито позитивні та негативні аспекти залучення прямих іноземних інвестицій. Здійснено аналіз обсягів залучення прямих іноземних інвестицій у Харківську область, їх галузевої та територіальної структури. Відзначено високий рівень інвестиційної привабливості Харківської області та необхідність здійснення заходів на державному та регіональному рівні щодо поживлення інвестиційного процесу.

Ключові слова: іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, регіон, інвестиційна безпека, інвестиційна привабливість, стратегія розвитку регіону.

Крамаренко Е.Н., Каплун С.А. ПРИВЛЕЧЕНИЕ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье обосновано, что прямые иностранные инвестиции являются важным ресурсом для обеспечения простого и расширенного воспроизводства. Отмечено, что окупаемость инвестиций в реальный сектор экономики стран Восточной Европы значительно выше, чем инвестиций в уже развитую территорию. Раскрыто положительные и отрицательные аспекты привлечения прямых иностранных инвестиций. Осуществлен анализ объемов привлечения прямых иностранных инвестиций в Харьковскую область, их отраслевой и территориальной структуры. Отмечен высокий уровень инвестиционной привлекательности Харьковской области и необходимость осуществления мероприятий на государственном и региональном уровне по оживлению инвестиционного процесса.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, регион, инвестиционная безопасность, инвестиционная привлекательность, стратегия развития региона.

Kramarenko K.M., Kaplun S.O. ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN KHARKIV REGION

The article substantiates that foreign direct investment is an important resource for simple and expanded reproduction. It is noted that the return on investment in the real economy of Eastern European countries is much higher than the investment in an already developed area. The positive and negative aspects of foreign direct investment are reveals/. The analysis of the volume of foreign direct investment in the Kharkiv region, their sectoral and territorial structure is conducted. The high level of investment attractiveness of Kharkiv region and the need for action at national and regional level to revive the investment process are marked.

Keywords: foreign investment, foreign direct investment, region, investment security, investment attractiveness, strategy development.

Постановка проблеми. У сучасному світі жодна країна, регіон не можуть існувати ізольовано від інших. Економічні відносини стають все більш складними і масштабними. Однією із форм міжнародних відносин є іноземне інвестування. На сьогодні важко знайти країну чи регіон, в чію економіку не був би вкладений іноземний капітал. Поряд з цим в умовах дефіциту вітчизняних інвестиційних ресурсів іноземні інвестиції є важливим ресурсом для забезпечення простого і розширеного

відтворення на рівні не лише окремих підприємств, а й на макрорівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів залучення і використання іноземних інвестицій присвячені праці таких вчених, як І. Бланк, Л. Борщ, О. Вовчак, Б. Губський, І. Лютий, Т. Майорова, А. Пересада, В. Федоренко та інші. При цьому увага науковців зосереджується на теоретичних і практичних аспектах іноземного інвестування України в цілому і її регіонів, питаннях формування сприятливого інвестиційного клі-

мату, необхідності забезпечення інвестиційної безпеки тощо [1-5]. Проте в умовах євроінтеграції дослідження інвестиційних процесів не втрачають своєї актуальності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз теоретичних аспектів залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Харківської області і виявлення напрямків активізації даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Законом України «Про режим іноземного інвестування» [6], іноземні інвестиції – це всі види цінностей, що вкладаються безпосередньо іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності згідно з чинним законодавством України.

Прямі іноземні інвестиції – це вкладення капіталу в підприємство за кордоном, що забезпечує набуття довгострокового економічного інтересу через отримання інвестором контролю над об'єктом вкладення капіталу й передбачає одержання підприємницького прибутку (доходу) та/або ж досягнення соціального, інноваційного, екологічного та інших видів ефектів. Тобто ключовою ознакою ПІІ є набуття довгострокового економічного інтересу, коли інвестор отримує чи зберігає контроль над об'єктом вкладення капіталу через володіння значною частиною капіталу підприємства [1].

На європейському просторі «магнітом» інвестицій в промисловість наразі є Східна Європа. Факторами її інвестиційної привабливості виступають якість людського капіталу при порівняно низькій вартості праці, традиції індустріального виробництва, наявність розгалуженої промислової та транспортної інфраструктури, відсутність конкуренції для транснаціональних корпорацій, високий загальний ступінь зносу основних фондів, що забезпечує високу рентабельність інвестицій за формулою «чим більше відставання – тим ефективніша модернізація». Наприклад, Словаччина завдяки вчасному реагуванню на цей тренд лише за 5 років перетворилася на найбільшого в світі виробника автомобілів на душу населення, локалізувала на своїй території випуск побутової техніки багатьох світових брендів [7].

Високий ступінь зносу основних засобів істотно знижує конкурентні бар'єри для корпоративного інвестора щодо виходу на ринок і локалізації сучасного виробництва. При цьому інвестор має доступ до резервів кваліфікованої робочої сили, підготовлених промислових територій, об'єктів транспортної

та промислової інфраструктури. Відповідно, окупність інвестицій у реальний сектор економіки регіону є значно вищою, ніж інвестицій у вже розвинуту територію.

Такий підхід закладається у стратегії розвитку регіонів Польщі, Болгарії, інших країн Східної та Центральної Європи. Зокрема, він знаходить відображення у польській програмі створення сучасних технологічних парків на території колишніх індустріальних зон. Враховуючи перспективи створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом та імплементації Україною технічних регламентів ЄС, це створює вагомі передумови для залучення інвестицій у виробництво, орієнтоване на внутрішній ринок України, європейський ринок та ринки третіх країн [7].

Залучення інвестицій у створення нових підприємств у регіонах з високим рівнем безробіття розглядається як засіб вирішення соціально-економічних проблем. Очікується, що на підприємствах з іноземними інвестиціями рівень заробітної плати буде вищим, ніж середній у регіоні, і, як наслідок, зростатиме рівень доходів населення.

Твердження, що ПІІ завжди генерують економічний розвиток не nepідтверджене на практиці. Так, економічне зростання окремих регіонів завжди притягує ПІІ, тоді як свідчень щодо забезпечення регіонального розвитку через залучення ПІІ є не так багато. Високі сподівання, які покладаються на залучення ПІІ, пов'язані з їх позитивним впливом на розвиток у високорозвинених країн Західної Європи і Східної Азії, тоді як досвід їх впливу на менш розвинені країни є неоднозначним [4].

Залучення ПІІ має такі позитивні аспекти впливу: 1. ПІІ забезпечують трансферт технології, ноу-хау, передових методів управління та маркетингу; 2. ПІІ можуть сприяти появі нових сучасних технологій; 3. Розвиток сектора з іноземною участю має мультиплікативний ефект для всієї економіки, тому що супроводжується залученням до нього місцевих ресурсів; 4. Перевагами ПІІ є податкові надходження, що є чинником поповнення бюджету. Іноземні фірми, що працюють на експорт, збільшують експортні доходи країни-реципієнта. 5. ПІІ, які спрямовані в нові або недостатньо розвинені сфери економічної діяльності, можуть бути чинником диверсифікованості національної економіки; 6. Збільшення обсягів ПІІ сприяє заміщенню відносно «коротких» (портфельних і боргових) капіталів більш «довгими», що за інших рівних умов веде до підвищення стійкості пла-

тіжного балансу та фінансовій стабільності; 7. ПІІ сприяють загальній соціально-економічній стабільності й зниженню рівня економічної злочинності, стимулюючи виробничі інвестиції в матеріальну базу; 8. ПІІ не спричиняють зростання зовнішнього боргу [3].

При цьому слід мати на увазі, що ПІІ мають і певний негативний вплив на економіку країни – одержувача іноземного капіталу. Основними аспектами такого впливу є: 1. В умовах регулярного надходження інвестицій через певний час починається відтік доходів від вкладень, іноді більший, ніж самі інвестиції; 2. Недосконалість податкового законодавства й надмірно ліберальна зовнішньоекономічна політика сприяли розробці як резидентами, так і нерезидентами витончених схем укриття прибутку; 3. Транснаціональні корпорації стримують економічний розвиток коли скуповують вітчизняні підприємства з метою усунення конкурентів, активно втручаючись в законотворчі процеси в країні, ігноруючи у деяких випадках її екологічне й трудове законодавство й покладаються, головним чином, на закордонних постачальників; 4. ПІІ найчастіше не сприяють поліпшенню структури нагромадження й виробництва в приймаючій країні, оскільки іноземні фірми переводять за кордон переважно ті технології і устаткування, які в їхній країні втратили статус новітніх; 5. Існує ризик витиснення національних виробників; 6. У випадку масштабного перепаду в прибутковості різних секторів національної економіки все більша частка ПІІ може концентруватися в експортно-сировинному секторі; 7. У випадку здійснення ПІІ через злиття й поглинання перехід компаній до іноземних власників може привести до переключення грошових потоків на закордонних фінансових посередників; 8. Іноземні підприємства можуть суворо експлуатувати місцеві сировинні ресурси, а також можуть бути екологічно шкідливими для навколишнього середовища й здоров'я громадян; 9. Значні обсяги ПІІ можуть призвести до збільшення залежності країни від іноземного капіталу [3].

Враховуючи викладені вище негативні аспекти залучення ПІІ, важливо для кожної країни, у разі значних обсягів іноземного інвестування, підтримувати належний рівень інвестиційної безпеки.

Під інвестиційною безпекою розуміють процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна зберігати та підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх

загроз, які гарантують стабільний економічний розвиток економіки [5].

Особливостями залучення іноземних інвестицій в Україну є: стабільні темпи зниження позицій України в глобальному інвестиційному середовищі, пов'язані з військовими діями на Донбасі, зростання боргового навантаження на бюджет, виснаження міжнародних резервів; незначні обсяги іноземних інвестицій та зниження їх надходження у формі прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу); географічна структура іноземного інвестування залишається достатньо стабільною; глибокі диспропорції існують у розподілі інвестицій за галузями; для регіональної структури прямих іноземних інвестицій характерна суттєва диференціація [2].

Харківська область є одним з найбільш інвестиційно привабливих регіонів України згідно національних рейтингів. Про це свідчать і статистичні дані. Так, обсяг унесених з початку інвестування ПІІ (акціонерного капіталу) в економіку області на 31 грудня 2015 р. становив 1569,5 млн. дол. США (3,6% від загального обсягу ПІІ по Україні). Харківська область посідає 5 місце після м. Києва, Дніпропетровської, Донецької, Київської областей за обсягом ПІІ [8].

Проте, як і капітальні, прямі іноземні інвестиції, залучені в економіку області за роки незалежності України, сконцентровані у місті Харкові та прилеглих районах. На підприємства м. Харкова станом на 31.12.2015 р. припадає 1326,0 млн. дол. (84,5%) прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) області. По районах області найбільші вкладення у Харківському – 114,1 млн. дол. (7,3%), Чугуївському – 77,2 млн. дол. (4,9%) та Дергачівському – 30,8 млн. дол. (2%) [9].

У той же час, інтегральна оцінка інвестиційної привабливості районів Харківської області на основі концепції OLI (ownership, location, internalization – власність, місцезнаходження, інтернаціоналізація) демонструє наявність високого потенціалу залучення прямих іноземних інвестицій на всій території області. Основними індикаторами виступали: привабливість ринку, вартість і якість робочої сили, зокрема їхня доступність, наявність необхідної інфраструктури, наявність природних ресурсів, безпека інвестиційної діяльності. Найвищим рівнем інвестиційної привабливості згідно інтегральної оцінки характеризуються Балаклійський та Харківський райони [7].

З країн ЄС у Харківську область унесено 1395,3 млн. дол. інвестицій (88,9% загаль-

ного обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 174,1 млн. дол. (11,1%). Інвестиції надійшли зі 66 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 95,4% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Франція – 839,7 млн. дол., Кіпр – 313,4 млн. дол., Велика Британія – 157,3 млн. дол., Віргінські Острови (Брит.) – 47,0 млн. дол., Російська Федерація – 30,0 млн. дол., Нідерланди – 29,2 млн. дол., Швейцарія – 24,8 млн. дол., Польща – 20,1 млн. дол., Панама – 19,2 млн. дол. та Беліз – 16,9 млн. дол. [9].

На підприємствах промисловості зосереджено 257,4 млн. дол. (16,4%) прямих інвестицій, у т.ч. переробної – 251,3 млн. дол., добувної промисловості і розроблення кар'єрів – 4,5 млн. дол., з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 1,4 млн. дол., водопостачання, каналізації, поводження з відходами – 0,2 млн. дол. У підприємства з виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції внесено 109,4 млн. дол. прямих інвестицій, виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 48,1 млн. дол., виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності – 31,7 млн. дол., машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування – 29,0 млн. дол., виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – 17,8 млн. дол., виробництва меблів, іншої продукції; ремонту і монтажу машин і устаткування – 6,2 млн. дол., металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування – 4,9 млн. дол.

В установах фінансової та страхової діяльності акумульовано 979,7 млн. дол. (62,4% загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухо-

вим майном – 128,8 млн. дол. (8,2%), на підприємствах з оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів 78,9 млн. дол. (5%), в організаціях, що здійснюють діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 53,2 млн. дол. (3,4%) [9].

Однією із оперативних цілей у контексті досягнення такої стратегічної цілі, як конкурентоспроможність економіки та зростання ВРП у «Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року» є диверсифікація зовнішніх ринків та географії залучення інвестицій, включення підприємств регіону до міжнародних технологічних ланцюгів і коопераційних мереж шляхом налагодження маркетингової діяльності за кордоном з використанням можливостей дипломатичних представництв України, бізнес-асоціацій, діаспори, а також політико-економічних кіл, зацікавлених у співпраці з Україною. Пріоритети: країни ЄС, США, Канада, Китай та інші країни Азії, країни Африки, Близького Сходу, Латинської Америки [7].

Висновки. Отже, Харківська область є інвестиційно привабливим регіоном України, на що вказують значні обсяги прямих іноземних інвестицій. Проте, іноземні інвестиції в області розподіляються досить нерівномірно як за територіями, так і за галузями економіки. Для пожвавлення процесу іноземного інвестування слід вжити ряд заходів як на державному, так і на регіональному рівні. Розроблені стратегії розвитку регіонів повинні бути науково обґрунтованими, реальними, і їх виконання повинно контролюватися. Це є однією із передумов залучення і ефективного використання прямих іноземних інвестицій з якомога меншим негативним їх впливом на економіку держави. Подальші дослідження доцільно проводити у напрямку розробки шляхів мінімізації негативних аспектів залучення ПІІ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Говорушко, Т.А. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація / Т.А. Говорушко, Н.І. Обушна // Теорії мікро- макроекономіки. – 2013. – Вип. 41. – С. 91-99. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/10871>
2. Мацука В.М. Особливості іноземного інвестування в Україні / В.М. Мацука // Науковий вісник ХДУ. – 2015. – Вип. 11 (Ч. 4) – С. 12-15.
3. Навроцька Н.А. Дуалізм впливу прямих іноземних інвестицій на приймаючі країни / Н.А. Навроцька // Бізнес-інформ. – 2012. – № 1. – С. 67-71.
4. Пилипів В.В. Прямі іноземні інвестиції та процеси регіонального відтворення / В.В. Пилипів // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 8. – С. 5-7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_8_4
5. Ставицький А.В. Розрахунок інвестиційної безпеки в Україні / А.В. Ставицький, О.О. Наумова // Науковий вісник ХДУ. – 2014. – Вип. 5 (Ч. 1) – С. 275-279. – (Серія: Економічні науки).

6. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. №93/96: за станом на 15.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16933/1119.pdf>
8. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2015 році: Експрес-випуск Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Прямі інвестиції в Харківську область у 2015 році: Експрес-випуск Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kh.ukrstat.gov.ua>